

10. Зубрицький М. Зібрані твори і матеріали: у 3-х т. Т. 2: Матеріали до біографії. Львів: Літопис, 2016. 616 с.

11. Зубрицький М. Зібрані твори і матеріали: у 3-х т. Т. 3: Газетні публікації, етнографічні та архівні матеріали. Львів: Літопис, 2019. 1024 с.

12. Франко І. Галицько-руські народні приповідки. Зібрав, упорядкував і пояснив Іван Франко. Вип. 1 (А–Відати). Етнографічний збірник. Видає Етнографічна комісія Наукового товариства імені Шевченка. Львів, 1901. 210 с.

13. Франко І. Зібрання творів у 50-ти т. Т. 37: Літературно-критичні праці (1906–1908). Київ: Наук. думка, 1982. 670 с.

Заводяк Яна

Донецький національний університет імені Василя Стуса

ЖІНКА НА ВІЙНІ: ДОЛЯ ЛЯЛІ РАТУШНОЇ

Анотація. Доповідь присвячено долі однієї з українських жінок часів війни, вінничанки Лялі Ратушної. Вивчено та висвітлено її підпільну діяльність у Вінниці під час окупації у 1942–1944 рр.

Ключові слова: Ляля Ратушна, Вінниця, війна

Abstract. The report is dedicated to the fate of one of the Ukrainian women during the war, Lyala Ratushna from Vinnytsia. Its underground activity in Vinnytsia during the occupation in 1942–1944 was studied and covered.

Keywords: Lyala Ratushna, Vinnytsia, war.

Друга світова війна – трагедія велетенського масштабу, яка вплинула на розвиток більшості країн світу. Зокрема, воєнні дії відбувалися на територіях 40 країн. Україна в цій війні зазнала величезних втрат. Кожна українська родина має свою «воєнну історію», позаяк ця війна позначилася на долі кожного.

У сучасній українській історіографії Другої світової війни, окрім зміни парадигми історії війни, яка для України в хронологічних рамках 1941–1945 рр. розглядається як німецько-радянська, велика увага приділяється національним і гендерним проблемам. «Жіноча історія війни» у різних виявах досліджується в працях О. В. Стяжкіної, М. Ю. Шевченко, В. А. Гедз, О. Р. Кісь, стає темою науково-практичних конференцій [2; 3; 5; 8; 9]. Жіночої теми війни торкаються також автори узагальнюючих праць з історії України [1].

Мета цієї доповіді – висвітлити долю однієї з українських жінок, життя якої припало на буремні воєнні часи. Йдеться про вінничанку Лялю Ратушну, ім'ям якої названо одну з вулиць міста.

Народилася Лариса Ратушна 09 січня 1921 р. у Тиврові. Лялею її називали в родинному колі. Згодом у Вінниці вона закінчила школу. А у травні 1938 р. Ляля їде в Москву і вступає в Московський державний університет імені М. В. Ломоносова на механіко-математичний факультет. Там і застала її війна [6, с. 347].

Ляля Ратушна з перших днів війни воювала у 8-й Краснопресненській дивізії Московського ополчення, була санінструктором. В одному з перших боїв у жовтні 1941 р. дівчина потрапила в полон, але в листопаді вже втекла і близько місяця пішки добиралася до рідного міста. У січні 1942 р. вона приєдналася до вінницького підпілля, зв'язавшись з підпільниками через шкільного товариша Ігоря Войцехівського [4, с. 36].

Уже навесні 1942 р. підпільники здійснили декілька досить вдалих операцій: організували одночасно втечу 26 військовополонених з м'ясокомбінату, вивели з ладу станції водопостачання, спалили продовольчі склади і млин. Було вбито офіцера СС і поранено гебіткомісара Нольтинга. Підпільники відправили партизанам 570 гвинтівок, 3 кулемети, 82 автомати, звільнили з концтаборів 1 000 військовополонених.

Велика роль у цій боротьбі належала групі, до складу якої входили І. Бевз, В. Любимов, І. Войцехівський, Л. Ратушна. Група працювала в центрі міста. Як відмінна креслярка, Ляля отримала завдання копіювати бланки і печатки, що були потрібні для звільнення людей, яких мали вивезти до Німеччини, та організовувати втечі військовополонених. Юна підпільниця була також розвідником. Часто, за наказами, вона переносила до партизанських загонів зброю, шрифти, документи та листівки. Партизани звали її «зіронькою». Вона намагалася зробити все, аби виправдати це ім'я. Знання німецької мови дало змогу Ларисі ходити в табір радянських військовополонених. З її допомогою вдалося звільнити кілька людей [6, с. 347; 7].

17 липня 1942 р., під час одного з важких моментів у житті вінницького підпілля (низка арештів і розстрілів), Ляля була заарештована. Прямо із заводу з виготовленню свічок (там вона працювала на той час) дівчину було кинуте до в'язниці для суворих допитів, які Ляля мужньо витримала. Згодом Лариса була відправлена вдруге до концентраційного табору у Гнівані. Звільнитись вдалося лише у квітні 1943 р. за допомогою підкупу вінницького німецького чиновника [4, с. 37].

І знову конспіративна квартира. Вона жила під псевдонімом Лукія Степко. Підпільний комітет доручив їй роздобути типографський шрифт. Ляля впоралася із завданням. Це дало змогу обладнати підпільну друкарню «Україна». Добре законспірована друкарня діяла до повного звільнення Вінниці. За цей час було надруковано і поширено близько 70 тисяч листівок. 3 травня 1943 р. Ляля Ратушна – розвідниця і зв'язкова вінницького підпілля.

Проте дівчина не дожила до перемоги. 19 березня 1944 р., під час звільнення Вінниці, вона загадково загинула. Комісія, яка розслідувала загибель підпільниці, не змогла встановити причин. Дехто вважає, що Лялю Ратушну вбила людина, яка боялася викриття у співпраці з окупаційним режимом. Ляля Ратушна похована у Парку Слави в центральній частині міста Вінниці (зараз Європейська площа) [4, с. 38; 6, с. 348; 7].

Ляля Ратушна – одна з багатьох жінок, які не просто жили під час війни, а боролися за свою країну. Чимало з них залишилися невідомими, а їхні долі – недослідженими, що робить проблеми жіночої історії війни все більш актуальними.

Джерела та література

1. Бойко О. Д. Історія України. Київ: Видавничий центр «Академія», 2002. 656 с.
2. Гендерні дослідження, проект «Донбаські студії» / Фонд ІЗОЛЯЦІЯ. Платформа культурних ініціатив; Представництво Фонду імені Генріха Бюлля. Київ, 2015. 228 с.
3. Жінки Центральної та Східної Європи у Другій світовій війні: гендерна специфіка досвіду в часи екстремального насильства: зб. наук. праць / за наук. ред. Г. Грінченко та ін. Київ: ТОВ «Арт Книга», 2015. 335 с.
4. Калиничев С. Подпольная паспортистка. *Героини: очерки о женщинах – Героях Советского Союза. Вып. 2.* Москва: Политиздат, 1969. С. 36–38.
5. Кісь О. Р. Жіноча історія як напрямок історичних досліджень: становлення феміністської методології. *Український історичний журнал.* 2012. № 2. С. 159–172.
6. Ратушная Лариса Степановна. *Герои Советского Союза: Краткий биографический словарь: в 2-х т. Т. 2.* Москва: Воениздат, 1988. С. 347–348.
7. Руденко Н. М. Ратушна Лариса Степанівна. URL: http://www.history.org.ua/?termin=Ratushna_L (останнє звернення: 30.03.2021).
8. Стяжкіна О. В. Жінки України в повсякденні окупації: відмінності сценаріїв, інтенції й ресурси виживання. *Український історичний журнал.* 2015. № 2. С. 42–66.
9. Шевченко М. Ю., Гедз В. А. Жіноцтво в окупованому Києві (за матеріалами фондів Меморіального комплексу «Національний музей історії Великої Вітчизняної війни 1941–1945 років»). *Архіви України.* 2014. № 4–5. С. 256–273.

Хань Валерія

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

ПОЧАТОК ВІЙСЬКОВОЇ ТА ПОЛІТИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ МАРШАЛА ЕДВАРДА РИДЗА

Анотація. У статті на основі історіографічних досліджень розглянуто суспільно-політичну діяльність Едварда Ридза, досліджено перший етап його військової кар'єри. Автором проаналізовано процес становлення і розвитку його особистості, а також окреслено зміни у ставленні до зазначеної особи на різних етапах його життя. Охарактеризовано питання політичної ситуації і взаємин.

Ключові слова: військова історія, історія Польщі, Едвард Ридз, Друга Річ Посполита, Перша світова війна.

Abstract. The article explores Edward Ryds social and political activities on the basis of historiographical researches; it also reviews the first stage of his military career. The author investigates how his personality was shaped and developed and outlines how attitudes towards his personality were changing at various stages of his life. The article also describes issues of the political situation and relations.

Keywords: military history, history of Poland, Edward Ryds, Second Polish Republic, World War I.